

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію Абрамчука Дмитра Віталійовича
на тему «Примірний договір у цивільному праві України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право**

Актуальність обраної теми дисертації. Актуальність дослідження примірного договору у цивільному праві України може бути визначена з різних перспектив, особливо враховуючи сучасні виклики та потреби у різних сферах господарювання, а також євроінтеграційні процеси, які відбуваються у нашій державі. Будучи одним із вагомих інструментів державного регулювання договірних відносин в господарській сфері, примірний договір виступає особливою правовою формою, що опосередковує суспільні відносини з організації та здійснення господарської діяльності. За своїм призначенням примірний договір сприяє спрощенню процедури укладення окремих господарських договорів та окреслює бажану для держави модель договірних зобов'язань. Попри ряд можливостей інструментарію конструкції примірного договору, він залишається доволі гнучким способом адаптації сфери господарської діяльності до нових економічних умов та викликів з огляду на його рекомендаційний характер. Крім того, примірному договору властива можливість забезпечення стабільності у сфері господарювання, тому в умовах функціонування української економіки в період воєнного стану актуальність дослідження примірного договору важко переоцінити.

Наукова та практична цінність дисертації полягає також у тому, що в ній розкрито проблему необхідності адаптації правових інструментів до сучасних умов та вимог господарської діяльності, забезпечуючи ефективність та правову надійність зобов'язань. Крім того, адаптація вітчизняного приватного права до права Європейського Союзу в рамках євроінтеграції вимагатиме здійснення ряду змін в законодавстві та його якісного оновлення. Тому дослідження примірного договору у порівнянні із правовими підходами, які мають місце у

країнах-членах Європейського Союзу, створить надійне підґрунття для пристосування норм вітчизняного права до міжнародних вимог та правових стандартів.

Вагомість наукових положень даної роботи проявляється також в тому, що здобувач розглянув проблематику примірного договору, рекомендаційного за своїм характером, з позиції доцільності дотримання принципу свободи договору як одного із основоположних у цивільному праві. Такий підхід дав можливість максимально наблизити запропоновану автором конструкцію примірного договору до тих засад правового регулювання, які лягли в основу рекодифікації Цивільного кодексу України.

Тема дослідження відповідає за своїм предметом проблематиці досліджень із спеціальності 081 «Право». У свою чергу зміст дисертації у повній мірі відповідає задекларованій темі даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дане дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету «Гармонізація цивільного законодавства України з правом Європейського Союзу» (номер державної реєстрації – 0118U003550).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації. У дисертації автором розкрито сутність примірного договору та запропоновано свій підхід до вирішення низки питань щодо його правового регулювання в рамках рекодифікованого Цивільного кодексу України. Здобувач ґрунтовно дослідив особливості примірних договорів, а також вдало окреслив напрями подальшого реформування цивільного законодавства у даній сфері з точки зору його удосконалення та наближення до європейського законодавства.

Здобувачем вдало використано достатню кількість українських та іноземних наукових публікацій для аргументації власних наукових поглядів та підходів, чим безсумнівно він посилив теоретичну базу дослідження та ступінь обґрунтованості отриманих результатів.

Автором вдало сформульовано мету дослідження, яка у свою чергу полягає у формуванні нових теоретичних положень щодо концепції примірного договору та вироблення на цій основі наукових висновків, спрямованих на розвиток доктрини цивільного права, удосконалення цивільного законодавства та узагальнення судової практики.

Задля досягнення поставленої мети передбачено вирішення наступних завдань: дослідити генезу та виокремити етапи становлення і розвитку конструкції примірного договору в Україні; з'ясувати особливості правового регулювання відносин з використанням примірного договору за законодавством окремих зарубіжних країн; запропонувати авторське визначення поняття і охарактеризувати правову природу примірного договору; виявити проблеми формування змісту та закріплення умов примірного договору; здійснити відмежування примірного договору від конструкції типового договору; визначити особливості укладення цивільно-правових договорів на основі примірного договору; встановити особливості виконання, зміни та припинення дії цивільно-правових договорів, укладених на основі примірних; розробити теоретичні пропозиції та практичні рекомендації щодо удосконалення діючого законодавства у сфері укладення та виконання цивільно-правових договорів на основі примірних.

Структура дисертації відповідає поставленим завданням наукового дослідження. Дисертація складається із вступу, 3 розділів, які охоплюють 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 233 сторінки. Список використаних джерел міститься на 20 сторінках (186 найменувань).

В дисертації здобувачем використано загальнонаукові та спеціальні юридичні методи наукового пізнання, а саме: історичний, діалектичний, порівняльно-правовий, формально-логічний, моделювання тощо. За допомогою історичного методу вдалося з'ясувати основні передумови та етапи становлення і розвитку законодавчих підходів до правового закріплення моделі примірного договору. З використанням діалектичного методу пізнання розкрито сутність

таких понять, як примірний договір, типовий договір, зміст примірного договору, укладення примірного договору, виконання примірного договору тощо. Порівняльно-правовий метод використано при аналізі зарубіжних законодавчих підходів до правового регулювання відносин із використання примірних договорів, а також при відмежуванні моделі примірного договору від типового договору. Застосування формально-логічних методів, зокрема методу аналізу та синтезу, сприяло дослідженню та виявленню особливостей динаміки відносин, що опосередковуються використанням моделі примірного договору. Метод моделювання використано для формулювання відповідних пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України та практики його застосування у сфері договірних відносин.

Наукова новизна одержаних результатів. Новизна наукових результатів дослідження полягає у тому, що вперше на дисертаційному рівні проведено комплексний аналіз особливостей примірного договору у цивільному праві України та на основі цього зроблено висновки й рекомендації задля удосконалення існуючих механізмів правового регулювання даних відносин.

Сформульовані за результатами дослідження висновки та пропозиції автора є достатньо обґрунтованими і становлять вагомий особистий внесок здобувача у дослідження проблеми примірних договорів у цивільному праві України. Слід зауважити, що основну частину винесених на захист положень наукової новизни являють собою висновки та пропозиції, які обґрунтовані здобувачем вперше. У свою чергу інші положення удосконалюють раніше обґрунтовані наукові позиції та посилюють їх аргументацію.

Дисертант значну увагу приділив розкриттю сутності примірного договору у цивільному праві, запропонувавши його авторське визначення як особливого нормативного акту, що приймається спеціально уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування з метою розроблення та рекомендування договірної моделі впорядкування однотипних приватноправових відносин між заздалегідь невизначеним колом осіб, із

забезпеченою для сторін майбутнього договірною правовідношення можливістю коригування окремих його умов (п. 1 наукової новизни).

На підтримку заслуговує обґрунтований здобувачем вперше висновок про доцільність розширення закріпленого законодавчо переліку суб'єктів рекомендування примірних договорів (Кабінет Міністрів України та інші органи державної влади) також органами місцевого самоврядування як самостійними суб'єктами затвердження їх змісту (п. 3 наукової новизни).

Позитивної оцінки заслуговує також положення про доцільність запозичити досвід європейських держав у частині заміни терміну «типові умови» терміном «стандартні умови», що в цілому відповідатиме розумінню таких умов як будь-яких заздалегідь сформульованих, призначених для багаторазового використання, які одна сторона встановлює для іншої сторони при укладанні договору, з подальшим внесенням зміни до ст. 630 ЦК України та до усіх інших норм, у яких вжито термін «типові умови» (п. 5 наукової новизни).

Варто позитивно оцінити запропоноване у дисертації розуміння змісту примірного договору як сукупності добровільних (ініціативних) та обов'язкових умов, що розробляються і затверджуються уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування для використання їх суб'єктами цивільно-правових відносин при укладенні договорів із гарантуванням можливості щодо їх коригування, у тому числі шляхом зміни, доповнення та/або виключення умов, якщо інше не передбачено нормативно-правовими актами (п. 8 наукової новизни).

Підтримки заслуговує положення про доцільність зведення до мінімуму здійснення нормотворчості в частині затвердження типових договорів з обов'язковою обґрунтованістю необхідності їх використання у межах цивільно-правового регулювання як виняткового інструменту державного впливу. Здобувач вдало наголошує на тому, що альтернативою типовим договорам можуть стати примірні договори, які характеризуються значно вищим рівнем

свободи суб'єктів у визначенні їх змісту та врегулюванні цивільно-правових відносин на власний розсуд (п. 11 наукової новизни).

Вагомим є також висновок дисертанта, що у випадку відсутності законодавчо визначеного застереження про обов'язковий характер дії умов примірного договору, діє презумпція їх необов'язковості, зважаючи, що сторони в договорі обмежені у відступі від положень актів цивільного законодавства лише у виняткових випадках, коли в цих актах прямо вказано про це (п. 12 наукової новизни).

У дисертації Абрамчука Д. В. є також інші вагомі та достатньо обґрунтовані теоретичні положення і пропозиції до чинного законодавства, які засвідчують достатньо високий науковий рівень проведеного дослідження та досягнення автором поставлених завдань і мети.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Отримані здобувачем результати дослідження можуть бути використані у нормотворчій діяльності при удосконаленні законодавства в частині застосування конструкції примірного договору, у науково-дослідній сфері як підґрунтя для подальших наукових досліджень примірних договорів, у правозастосовній діяльності при застосуванні конструкції примірного договору на практиці та у навчальному процесі під час викладання дисциплін «Цивільне право України», «Договірне право».

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Сформульовані в роботі основні положення, висновки та пропозиції доволі повно представлені в 10 опублікованих дисертантом наукових публікаціях, з яких 4 статті у виданнях, внесених до переліку вітчизняних наукових фахових видань, 1 стаття у зарубіжному фаховому виданні, 5 тез доповідей у збірниках науково-практичних конференцій та інших наукових заходів. Публікації здобувача відображають зміст та результати наукового дослідження з достатньою повнотою та засвідчують їх належну апробацію.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У дисертації вказано посилання на джерела інформації при використанні ідей, розробок та тверджень

інших авторів. Дисертантом надано повну інформацію про результати наукової діяльності і використані методи дослідження, що дає змогу зробити висновок про дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Попри достатньо високий науковий рівень дослідження, варто зазначити, що рецензована дисертація містить окремі висновки та пропозиції, які потребують посилення аргументації або містять спірні теоретичні позиції, що у свою чергу спонукає до дискусії з приводу наступних положень:

1. Видається спірним висновок дисертанта щодо правової природи примірного договору. У п.2 наукової новизни дисертант обґрунтовує позицію щодо притаманності правовій природі примірного договору дуального характеру, який відображається у характеристиці останнього як особливого нормативно-правового акта та, водночас, притаманності йому ознак цивільно-правового договору. Така позиція обґрунтовується здобувачем виходячи із порівняння примірного договору із типовим договором, який має безліч ключових відмінностей, а тому не дає підстави для ототожнення їх правової природи. Виходячи з цього, доцільно було б додатково аргументувати переваги даної позиції щодо правової природи примірного договору.

2. Недостатньо зрозумілою та послідовною є позиція дисертанта щодо суб'єктів, які мають право затверджувати примірні договори. На стор.96-97 дисертаційної роботи йдеться про можливість визнання органів управління юридичної особи суб'єктами затвердження примірних договорів. Обґрунтовується думка, що «сприйняття законодавцем підходу до надання суб'єктам приватноправових відносин права самостійно розробляти та використовувати у своїй діяльності примірні (стандартні) договори, як це має місце у розвинених країнах Європи, безумовно, сприяло б зближенню вітчизняного законодавства із законодавствами європейських держав». Однак, далі по тексту наводиться думка про те, що це суперечитиме змісту норм ГК – «з іншого боку, примірний договір, розроблений суб'єктом приватноправових відносин, знаходитиметься поза концепцією примірного договору, закріпленою

в ст. 179 ГК України, адже буде позбавлений нормативної природи і фактично слугуватиме лише орієнтиром у формуванні майбутніх договірних умов із його контрагентами». Таким чином, ми фактично маємо дві конструкції примірного договору (за критерієм поділу суб'єкта, що його розробляє): з одного боку - як це передбачає ГК, орган державної влади та органи місцевого самоврядування, а з іншого - примірний договір, розроблений суб'єктом приватноправових відносин на зразок тих договорів, які поширені у практиці багатьох країн ЄС. Тому не цілком зрозуміло, чи обидвом проаналізованим договірним конструкціям буде властива нормативна природа та чи можуть вважатися вони нормативно-правовим актом. Особливо дане питання актуалізується з огляду на пропозиції автора доповнити зміст Цивільного кодексу України нормою про примірний договір.

3. У п.4. наукової новизни дисертант акцентує увагу на недосконалості закріпленого у ч. 4 ст. 179 Господарського кодексу України підходу щодо використання терміну «окремі умови» у контексті встановлення меж свободи потенційних контрагентів. Запропоноване трактування терміну «окремі умови» у чинному законодавстві дійсно значно ускладнює розуміння, які саме умови сторони вправі змінити за взаємною згодою. Для удосконалення правового механізму регулювання даного питання дисертант пропонує питання про межі свободи контрагентів щодо зміни умов цивільно-правового договору, укладеного на основі примірного, вирішувати з урахуванням наявності чи відсутності вказівок на незмінюваний характер умов безпосередньо у змісті примірного договору або в нормативно-правових актах. З такою позицією варто погодитися, однак вона не буде повною без чіткого розуміння та окреслення тих умов договору, які можуть бути змінені сторонами договору.

Варто зауважити, що наведені зауваження носять переважно дискусійний характер та спрямовані на подальші дослідження, тому жодним чином не применшують загального позитивного враження від роботи та не впливають на високу оцінку її якості.

Загальний висновок. Враховуючи актуальність, обґрунтованість, наукову новизну та практичну значущість результатів дослідження, а також з огляду на логічну побудову змісту роботи, кількість та обсяг публікацій здобувача, дисертація Абрамчука Дмитра Віталійовича на тему «Примірний договір у цивільному праві України», є такою, що відповідає положенням Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31 травня 2019 р.).

З огляду на вищевказане, вважаю, що дисертація на тему «Примірний договір у цивільному праві України» є завершеною науковою працею і містить нові науково-обґрунтовані результати, а її автор – Абрамчук Дмитро Віталійович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та
міграційної політики
Західноукраїнського
національного університету**

Наталія МАРЦЕНКО

Завістю:
НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ

Наталія МАРЦЕНКО
Алла СЕМЕНОВА